

УДК 371.7

Т. В. Літвінова,

аспірант

(Київський університет туризму, економіки і права)

ira_voloshchuk@ukr.net

СУТНІСТЬ ДЕФІНІЦІЇ “СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ’Я”

Анотація

У статті проаналізовано підходи сучасних науковців щодо трактування дефініцій “здоров’я”, “соціальне здоров’я”. Охарактеризовано основні складові здоров’я (фізичні, психічні, соціальні, економічні, професійні, етичні) та категорії способу життя (рівень, якість, стиль). Зроблено акцент на важливості задоволення особистості професійною діяльністю, що є вагомим показником соціального здоров’я. Наголошено на інтегральності науки про здоров’я людини: поєднання досліджень у галузі екології, біології, медицини, психології, педагогіки та інших наук.

Ключові слова: здоров’я, соціальне здоров’я, професійна діяльність, особистість.

Summary

The article analyzes the approaches of contemporary scientists concerning the interpretation of definitions: “health” and “social health”. There have been characterized the main components of health (physical, mental, social, economic, professional, and ethical) and lifestyle categories (level, quality, style).

Key words: health, social health, professional activity, personality.

Постановка проблеми. Проблема соціального здоров’я є однією з найактуальніших проблем в Україні. Сучасні дослідники вважають, що здоров’я нині стає неминучою загальнолюдською цінністю і поступово перетворюється на значущий показник. Зазначимо, що здоров’я – це не наявність хвороби, а фізична, соціальна і психологічна гармонія людини, доброзичливі стосунки з іншими людьми, природою і самим собою [3, 74].

На сьогодні здоров’я вважається одним із базових параметрів оцінки розвитку людства. Воно є одним із трьох показників, на основі яких ООН розраховує Human Development Report (Індекс людського розвитку). Найвищий досяжний стан здоров’я у Конституції World Health Organization визнано одним із фундаментальних прав кожної людини зазначено. Індивідуальна якість життя, зрештою, часто вимірюється за показником стану здоров’я. Відтак, воно може диктувати цілі, наміри та дії як окремих індивідів, так і соціальних інститутів аж до суспільства в цілому [5, 4].

Здоров’я майбутнього фахівця будь-якої сфери сьогодні визначається як основна складова людського капіталу, як важливий ресурс особистісного та професійного зростання, підготовки успішної людини.

Аналіз досліджень і публікацій. Сутність понять здоров’я, соціальне здоров’я та формування здорового способу життя приділяли увагу дослідники різних наук – педагогіки, соціальної педагогіки, соціології, медицини, психології: Г. Абрамова, В. Бабаліч, В. Бабич, І. Васильєва, М. Євтух, С. Кириленко, В. Колесов, А. Мишина, В. Мягих, Г. Нікіфоров, Е. Приступа, Л. Суценко, А. Турчак, В. Язловецький та інші. Питання соціального здоров’я вивчено в дослідженнях В. Ананьєва, Г. Абрамової, А. Бобро, С. Нікіфорова.

Актуальність дослідження визначається також тим, що, незважаючи на значну кількість теоретичних і емпіричних досліджень, значущість вивчення

даної проблеми не знижується і тепер.

Мета статті полягає в уточненні поняття “здоров’я”, “соціальне здоров’я” на основі сучасних теоретико-методологічних підходів.

Здоров’я, окрім іншого, – це багатовимірне явище, вивчення якого є об’єктом пильної уваги різних наук – медицини, біології, психології, екології, етнології, економіки, культурології тощо. При цьому досить складно говорити про деяку об’єктивну сталу величину, яку можна було би позначити вичерпним терміном “здоров’я”. Тому в контексті соціокультурного аналізу є сенс говорити про деякий дискурс здоров’я як певний спосіб взаємодії та спілкування, що є соціально й історично обумовленим та базується на специфічному розумінні та уявленнях людей про соціальну дійсність. Іншими словами, існує певне соціальне та культурне підґрунтя, яке стає основою та полем реалізації конкретної поведінки – дискурсивної практики, у даному випадку, дискурсивної практики здоров’я [5, 4].

Здоров’я – це природна, абсолютна життєва цінність, яка займає верхню ступінь на ієрархічній градації цінностей, а також у системі таких категорій людського буття, як інтереси, ідеали, гармонія, краса, зміст і щастя життя, творча праця, програма і ритм життєдіяльності. Із зростанням добробуту населення, задоволення його природних первинних потреб (у їжі, житлі тощо), усе більше буде зростати відносна цінність здоров’я.

У Статуті Всесвітньої організації охорони здоров’я (ВООЗ) [6] сказано, що здоров’я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних недоліків. Проте не слід плутати поняття “здоров’я індивідуума” (людини) і “здоров’я населення”. Здоровою може вважатися людина, яка відрізняється гармонійним фізичним і розумовим розвитком і добре адаптована до навколишнього фізичного й соціального середовища. Вона цілком реалізує свої фізичні та розумові здібності, може пристосовуватися до змін у навколишньому середовищі, коли вони не виходять за межі норми, і вносить свій внесок, співрозмірний з її здібностями, у добробут суспільства.

Здоров’я людини залежить від багатьох факторів – як природних, так і соціально обумовлених. Експерти ВООЗ визначили орієнтовне співвідношення різних чинників забезпечення здоров’я сучасної людини, виокремивши як основні чотири похідні [6]:

- генетичні чинники (20 %);
- стан навколишнього середовища (20 %);
- медичне забезпечення (8 %);
- умови та спосіб життя людей (52 %).

В Уставі Всесвітньої Організації Охорони Здоров’я (ВООЗ) наводиться визначення: «Здоров’я – це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби чи фізичних вад».

Поняття **здоров’я людини** є дуже ємним і охоплює фізичні, психічні, соціальні, економічні, професійні, етичні складові та інші чинники.

Показниками фізичного здоров’я є індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, досконале (за нормою) фізіологічне функціонування організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадщини, рівень фізичного розвитку органів і систем організму.

Показники психічного здоров’я є індивідуальні особливості психічних

процесів і властивостей людини. Психічне здоров'я, як зазначала А. Богуш, “забезпечується позитивними емоціями і почуттями, самоставленням і волею, самосвідомістю, резервами психічних можливостей людини, запобіганням шкідливим звичкам, формуванням здоров'язбережувальних навичок” [8, 10]. Психічне життя індивіда складається з цілей, потреб, інтересів, мотивів, стимулів, уяви, почуттів тощо. Психічне здоров'я пов'язане з особливостями мислення, характеру, здібностей людини.

Показники духовного здоров'я – духовний світ особистості, сприйняття духовної культури людства, освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Свідомість людини, її ментальність, життєва самоідентифікація, ставлення до сенсу життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей у контексті власних ідеалів і світогляду — все це обумовлює стан духовного здоров'я.

Показники соціального здоров'я пов'язане з економічними чинниками, стосунками індивіда з структурними одиницями соціуму (сім'єю, організаціями), з якими створюються соціальні зв'язки: праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо. В загальному вигляді соціальне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку, які притаманні головним сферам суспільного життя в певному середовищі – економічній, політичній, соціальній, духовній. Ці складові тісно взаємопов'язані, вони в сукупності визначають стан здоров'я людини. В реальному житті майже завжди спостерігається інтегрований вплив цих складових.

Вчена Р. Овчарова ідентифікує поняття “соціальне (особистісне) здоров'я”, як певний рівень розвитку, сформованості й досконалості форм і способів взаємодії індивіда із зовнішнім середовищем (приспосовування, врівноважування, регуляція); рівень психічного й особистісного розвитку, що дозволяє успішно реалізовувати цю взаємодію [4, 78].

На думку науковця А. Бобро, соціальне здоров'я – це стан гармонійного функціонування людини в основних видах взаємодій: соціальній, економічній, політичній, ідеологічній на засадах взаєморозуміння, взаємо-прийняття, взаємоповаги, взаємодопомоги, що сприяє досягненню самоактуалізації особистості, створює комфортні відносини з реальністю та зумовлює якісний стрибок розвитку людини в процесі соціалізації [1, 22].

Соціальне здоров'я – це стан організму людини, що визначає здатність її контактувати з соціумом. Соціальне здоров'я формується і залежить від супутників (батьків, друзів, коханих, однокласників, однокурсників, сусідів) і середовища, що їх оточує (сім'я, гурт, школа, вуз, робота, громада, місто, країна і інше).

Необхідність соціального здоров'я підкреслює, що людина – творіння суспільна, саме соціум впливає на здоров'я особистості. Виховання і вплив навколишнього середовища можуть бути як позитивним, так і негативним віддзеркаленням стану соціального здоров'я особистості в суспільстві, що відображається на регресі формування особистості.

Людина – істота суспільна, соціум впливає на здоров'я особистості. Велике значення для збереження здоров'я людини має спосіб її життя. Кожна з соціальних груп має свої відмінності в способі життя, свої цінності, установки, зразки поведінки. Здоровий спосіб життя з точки зору фахівців – це гармонійний режим поєднання особистої і професійної діяльності. Спосіб

життя людини включає три категорії: рівень життя, якість життя і стиль життя.

Рівень життя – ступінь задоволення основних матеріальних і духовних потреб: можливості споживання тих чи інших продовольчих і промислових товарів, забезпеченість охороною здоров'я, житловими та культурними умовами, тобто кількісний аспект задоволення потреб.

Якість життя відображає ступінь задоволення змістовних потреб (мотивації життя, комфортність праці і побуту, якість харчування та умови прийому їжі, якість одягу, житла тощо), які проявляються в можливості самоствердження, самовираження, саморозвитку і самоповаги.

Стиль життя – це певний тип поведінки особистості або групи людей, що фіксує стійкі відтворювані риси, манери, звички, смаки, схильності, що характеризують її відносну самостійність і здатність побудувати себе як особистість у відповідності з власними уявленнями про повноцінного, змістовного в духовному, моральному і фізичному відношенні життя.

Здорова людина більш конкурентоспроможна на ринку праці та має більше переваг при працевлаштуванні. Стан здоров'я людини впливає на професійний вибір, становлення і кар'єру, розвиток особистості.

У загальному вигляді соціальне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку головних сфер суспільного життя. Соціальний аспект професії є дуже вагомим, бо саме професійна діяльність людини та успіхи в цій сфері визначають її соціальний статус. Тобто праця є одним із способів самореалізації, що впливає на здоров'я.

Тому вважаємо, що задоволенням професійною діяльністю є важливим показником соціального здоров'я людини, від якого залежить стан функціональних систем організму, що визначають самопочуття, рівень працездатності.

Здоров'я й професійна діяльність людини взаємопов'язані, вони обумовлюють один одного. Необхідно враховувати вимоги, які висуває до організму майбутня професія, власний стан здоров'я та можливий вплив на нього виробничих факторів:

- професійна діяльність повинна не тільки не поглиблювати ті відхилення в стані здоров'я, що вже є, а й сприяти їх коригуванню;
- максимальний коефіцієнт професійного здоров'я залежить від темпераменту особистості й індивідуального стилю професійної діяльності;
- необхідно обирати професію, що максимально відповідає стану здоров'я, враховуючи місце, умови праці та вимоги до персоналу.

У ході наукового пошуку ми з'ясували, що соціальний аспект професії є дуже важливим, бо досягнення в професійній діяльності є вагомою ознакою соціального здоров'я гармонійно-розвинутої особистості. Соціальне здоров'я є доволі рельєфним показником, який відображає актуальний стан і тенденції розвитку українського суспільства.

Висновки. Викладені дефініції підкреслюють багатогранність явищ та процесів, що є базовими у феномені й понятті здоров'я людини, яке залежить не тільки від медицини й охорони здоров'я, а й від впливу складного комплексу природних і соціально-економічних показників у гармонійному поєднанні особистого життя та професійної діяльності. Тому наука про здоров'я людини повинна бути інтегральною, формуватися на стику екології, біології, медицини, психології, педагогіки та інших наук.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження полягають у розробці концепції професійного відбору для роботи в соціальній сфері, комплексної програми підготовки майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності до збереження й зміцнення професійного здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобро А. А. Сутність поняття “соціальне здоров'я” у науковій літературі / А. А. Бобро // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 122. – С. 19-23.
2. Богуш А. М. Екологія емоційно-психічного здоров'я у системі взаємодії дорослих і дітей / А. М. Богуш // Дошкільне виховання . – 2014. – № 5. – С. 9–12.
3. [Євтух М. Б.](#) Проблема соціального здоров'я в Україні / М. Б. Євтух // [Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.](#) – 2015. – Вип. 124. – С. 74-77.
4. Овчарова Р. В. Практическая психология образования: Учеб. пособие для студ. психол. фак. Университетов / Р. В. Овчарова. – М. : Издательский центр. Академия, 2003. – 448 с.
5. [Пахолок, О. О.](#) [Феномен здоров'я в соціокультурному вимірі \[Текст\] : автореферат... канд. соціологічних наук, спец.: 12.00.01 – теорія та історія соціології / О. О. Пахолок ; НАН України, Ін-т соціології. – Київ, 2014. – 16 с.](#)
6. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я [Електронний ресурс] –. Режим доступу до ресурсу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_599. 9.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2017